

Slovenski filmski festivali na prelomnici

ŽIGA BRDNIK

Za slovenskimi filmskimi festivali je tako kot za večino tujimi težko leto sprejemanja kompromisov, prestavljanja datumov, menjavanja realnega okolja za virtualno, reprogramiranja, preprogramiranja in spletnega programiranja, prilagajanja vedno novim ukrepom in čakanja na odgovore državnih ter lokalnih sofinancerjev. Tudi letošnje leto bo v tem pogledu gotovo še zelo pestro – s to razliko, da smo se vsi naučili novih možnosti, ki jih ponuja virtualno okolje, postali še bolj prilagodljivi in na preži ter se kljub predpisani distanci zavestno in po sili razmer med seboj še bolj povezali. Ker trenutna situacija spreminja navade filmskih ljubiteljic in ljubiteljev – pri čemer še ne vemo zagotovo v katero smer –, organizacijske potrebe, higienske zahteve in finančne prilive, in ker se naša realnost z epidemijami ter politično, okoljsko, ekonomsko in tehnološko iztirjenim svetom vedno bolj transformira, pa zdajšnji premiki šele nakazujejo dolgoročne spremembe, ki nas tudi v filmski panogi čakajo v prihodnje.

V tem prelomnem obdobju smo pri reviji Ekran na pogovor, kakopak virtualni, povabili sedem organizatoric in organizatorjev filmskih festivalov pri nas:¹ iz Maribora izvršno producentko StopTrika **Urško Breznik**, iz Ljutomerja Grossmannovega programskega direktorja **Tomaža Horvata**, iz Izole direktorico Kino Otoka **Tanjo Hladnik**, iz Slovenj

Gradca direktorja Shotsov in Zebre **Toma Novosela**, iz Ljubljane pa članico ekipe Festivala LGBT filma **Suzano Tratnik**, vodjo programa in produkcije Kurje Polti **Mašo Peče** ter programskega direktorja Liffa in Festivala dokumentarnega filma (FDF) **Simona Popka**.

Hibridizacija le začasna rešitev ali dopolnitev izvedb v živo

Liffe je lani izkusil obe plati nove festivalske realnosti: sprva je bil načrtovan v hibridni obliki, a se je moral novembra v celoti prestaviti na splet, Festival dokumentarnega filma pa se je z lanskega marca – potem ko je dan pred razglasitvijo epidemije že izvedel otvoritveni večer kinotečnega programa – preselil v mesec junij, ko je po prvem valu okužb lahko z omejenim in zamaskiranim občinstvom potekal v živo.

»Liffe se je srečal z največjo težavo pri tem, da nekateri mednarodno najbolj odmevni filmi niso bili potrjeni za predvajanje prek VOD (videa na zahtevo, op. a.). V hibridni različici je bilo sprva načrtovanih 56 filmov, ki bi jih zavrteli večkrat kot sicer, da bi z manj naslovi prišli na približno enako število projekcij. Po zaprtju kinodvoran je takoj odpadla retrospektiva filmov Federica Fellinija, saj bi jo zavrteli na filmskih kopijah. Ob njej bi morali predvajati 40 novih filmov, dobili pa smo jih samo 23. Tisti, ki jih nismo, bodo verjetno predvajani na letošnjem festivalu.« Glede letošnjega Festivala dokumentarnega filma na začetku februarja še ni vedel, kdaj in v kakšni obliki ga bodo izvedli, je pa že vedel, da nekaterih »zelo zaželenih« naslovov za morebitno predvajanje prek spleta ne bo mogel dobiti. »Ko se bodo javni prostori enkrat odprli, bo verjetno blazna ponudba. Vsi bodo želeli naenkrat zavrteti vse za nazaj. Lahko da bo prišlo do inflacije kulturnega dogajanja, kar je seveda super, a za občinstvo lahko predstavlja *overload* (preobremenitev, op. a.),« je z mislimi

¹ Sogovornice in sogovorniki so bili izbrani glede na željo po najširšem možnem preseku slovenske filmsko-festivalne scene in njenih izkušenj z delovanjem v času omejitvenih ukrepov zaradi epidemije koronavirusa. Izbor predstavljaja izkušnje (za slovenske razmere) večjih, srednje velikih in manjših festivalov, programsko preglednih in nišnih (žanrsko, zvrstno ter tematsko specifičnih), tistih, ki so lani potekali na spletu, in tistih, ki so se ob večjih in manjših priložnostih odvijali v živo; zajeti skuša tudi čim večjo geografsko raznolikost, saj organiziranje festivala v prestolnici ali na periferiji, v različnih regijah, v večjem ali manjšem mestu prinaša različne specifične, prednosti in slabosti.

na prihajajoči FDF ocenil Popek. Lanskega junija se je bal za obisk, saj so se v tem obdobju že začeli dogodki na prostem, a je bil nad lepimi številkami nato prijetno presenečen. Kaj jih čaka jeseni, ko se po navadi odvija Liffe, ni mogoče predvideti, so pa že začeli načrtovati hibridno izvedbo, ki bi delno potekala virtualno, delno pa v kinematografih.

Odzivi po lanski izvedbi so mešani: »Večina filmskega občinstva iz Ljubljane je bila nezadovoljna. Hočejo nazaj kino, kar je čisto prav. Ljudje iz drugih krajev, predvsem tistih, v katerih se ne morejo udeleževati filmskih festivalov, pa so bili nad spletno možnostjo navdušeni.« Predvideva, da bo vsaj še letos v igri hibridna oblika festivalov, a optimistično napoveduje »renesanso kina« po ponovnem odprtju kinodvoran. »VOD za nas ni prihodnost. Na spletnih platformah je veliko večji fokus na serijah kot pa na filmih.« Popek je ob tem pojasnil, da so na hibridne različice začasno pristali tudi veliki festivali, kot na primer v preteklih tednih Rotterdam in Berlinale: industrijski del festivala so preselili na splet, na kasnejši čas (v junij) pa prestavili projekcije v kinih za širše občinstvo. Benetke so imele že lani srečo, da so padle v obdobje pred drugim valom okužb in so lahko v celoti potekale v živo, a z omejenimi kapacitetami. To kaže na podobno razmišljanje pri največjih organizatorjih: da so spletni festivali lečasna rešitev ali dopolnitev izvedb v živo, ko bodo te spet mogoče.

Suzana Tratnik je nadaljevala z izkušnjo Festivala LGBT filma, ki je v virtualnem okolju potekal decembra, nekaj tednov za Liffom: s spletno izvedbo in odzivom občinstva so bili zadovoljni, pomagale so jim tudi izkušnje predhodnih festivalov, »ki so orali ledino«. »Ker pa smo festival druženja, socializacije in *coming outa*, nas skrbi, da gledanje filmov doma podpira tudi privatnost in skrivaštvo. Takšno gledanje je lahko tudi bolj površno. Bilo je zelo veliko klikov, zaradi česar si nekaterih filmov ni bilo več mogoče ogledati, a to ne pomeni, da so dejansko vsi pogledali vse. Računamo in načrtujemo, da bo letošnji festival v celoti potekal v živo.«

StopTrik je oktobra lani ujel zadnji vlak za izvedbo v živo, a se je morala ekipa tudi sredi festivala veliko ukvarjati z neprestano spreminjajočimi se ukrepi; zaradi zaprtih meja so ostali brez mednarodnih gostov, predvsem pa brez poljske direktorske dvojice Olge in Michala Bobrowskega. »Ker so se ukrepi ravno takrat nenadoma spet začeli zaostrovati, so nam mednarodni gosti drug za drugim odpovedovali prihod, kar je v tem pogledu gotovo okrnilo festival, ki ga gradimo okrog stop animacijske filmske skupnosti. Še tik pred začetkom smo na NIJZ vložili dopolnitev, kjer so jo

tudi hitro potrdili, a se je naslednji dan znova vse spremenilo; na srečo znova tudi s hitro potrditvijo. Čeprav so nam vsi govorili, da bodo naokoli hodile inšpekcijske službe, tega med festivalom ni bilo. Ker se je lahko vseeno zgodil v živo, se je med vsemi čutila radost. Imeli smo več slovenskega občinstva, tudi z drugih koncev Slovenije; iz Ljubljane je prišla tudi strokovna javnost, za kar se moramo sicer zelo potruditi,« je pojasnila izvršna producentka Urška Breznik. Ob tem priznava, da je bil festival za ekipo zelo naporen, saj se je bilo treba neprestano prilagajati novim ukrepom in prizoriščem. Ker v Mariboru ni kinodvorane, kjer bi tak festival, kot je StopTrik, lahko potekal, so morali v sicer večnamenski dvorani Vetrinjskega dvora vedno znova postavljati kinoprizorišče in ga po vsaki projekciji razkuževati ter prezračevati. »Že dva meseca prej smo se pripravili tudi za rezervni scenarij. Z Bazo slovenskega filma smo bili dogovorjeni za prenos tekmovalnega programa na splet, z omejitvijo ogledov na Slovenijo. Za to je bilo potrebnega veliko dodatnega dogovarjanja s producenti in avtorji. Letos bomo verjetno morali o tem znova razmišljati, a če bomo le lahko, bomo festival izvedli v živo.«

»Resnici na ljubo nismo mogli narediti nič,« je izkušnjo lanske Kurje Polti, ki bi morala potekati aprila, a je bila le nekaj tednov pred otvoritvijo razglašena epidemija, strnila Maša Peče. »Festival je bil že v celoti plačan in potrjen. Poleg tega, da je žanrski, je predvsem retrospektivne narave, posvečen 16- in 35-milimetrskim kopijam, tako da bi s spletno izvedbo izgubili pomemben del našega poslanstva.« Delno rešitev so našli v celoletnem gostovanju filmov v okviru drugih festivalov, a je zaradi selitve nekaterih na splet del že plačanega programa do danes ostal neizveden. »Zato tudi letos ne moremo na splet s potrjenim retrospektivnim programom, pač pa bomo morali v primeru spletne izvedbe program v veliki meri spremeniti. Ob smešno nizkih proračunih, s katerimi delamo, ta prehod ni niti približno tako enostaven, kot si financerji mogoče predstavljajo. Tujih platform za video na zahtevo, ki so potrebne za predvajanje celovečercer, si ne moremo privoščiti.« Zaradi vsega naštetega, predvsem pa zaradi prisotnosti živega občinstva, »ki je za vsak festival ključno«, bo Kurja Polt, v kolikor bo to le mogoče, potekala v živo. »Po enem letu masovnega *streaminga* kot filmska ljubiteljica opažam, kako zaradi tega trpijo filmi sami. Ti zahtevajo pozornost, ki je domača dnevna soba z vsemi napravami in drugimi člani gospodinjstva ne omogoča. To najbolj boleče opažam zdaj, ko gledam avtorske filme iz Rotterdama (pogovor je potekal na začetku februarja,

sredi Rotterdamskega filmskega festivala, op. a.). Zato doma gledamo nadaljevanke, ki si lahko privoščijo lenega gledalca. Mislim, da si bo vsak, ki ima filme rad, takoj, ko bo to mogoče, želel nazaj v kino.»

Kino Otok je lani doživel hibridno različico, hkrati pa je moral prestaviti svoj običajni junijski termin na konec avgusta. »Festival, ki je bil marca že pripravljen, smo morali v dveh mesecih na novo postaviti in organizirati. Pri iskanju nadomestnih datumov smo razmišljali predvsem o tem, da želimo ostati živ dogodek. Od 36 celovečercev smo jih 8 ponudili tudi na spletu,« je povedala direktorica festivala Tanja Hladnik. Lansko leto je bilo tudi zanje izjemna učna izkušnja, ob kateri niso mogli veliko razmišljati o tem, kako nov termin uskladiti z drugim dogajanjem, ki je tudi na filmskem področju v poletnih mesecih vedno bolj zgoščeno. »Večji problem kot pri občinstvu vidim tukaj pri komuniciranju in nagovarjanju medijev. Da si nismo na iste dneve hodili v zelje, smo se uskladili z drugim večjim kulturnim dogodkom na Obali, Primorskim poletnim festivalom.« Večje prilagoditve pri sami izvedbi so bile potrebne predvsem pri postavljanju prizorišč, ki so imela zaradi omejitev dve tretjini manj sedišč. »Kar dejansko dopušča več dogodkov istočasno, saj je bilo za projekcije na prostem povpraševanja po vstopnicah bistveno več kot kapacitet.« Cilj Kino Otoka je tudi letos konec avgusta izvesti čim večji del festivala v živo; če to ne bo mogoče, pa ga bodo delno ali v celoti preselili na splet. »Največjo prednost hibridizacije vidimo v dostopnosti. Strokovni dogodki, ki smo jih lani prvič ponudili v živo prek spleta, so bili bistveno bolj obiskani in komentirani kot doslej. Filmski program pa je beležil tudi občinstvo, ki sicer ne hodi v Izolo ali Ljubljano.«

Grossmannov festival fantastičnega filma in vina in slovenjegraška filmska festivala Shots in Zebra so imeli lani redko srečo, da so lahko program v celoti izvedli v živo, in to celo v ustaljenih terminih v juliju in avgustu. Prvi je zaradi podobnih težav s pridobivanjem pravic za spletno predvajanje celovečercev, kot so jih že navedli drugi sogovorniki, na splet preselil le program kratkih filmov; program v živo pa se je uspešno razširil iz Ljutomera v sosednje mesto Ormož. »Naj omenim zgolj smešno situacijo s priporočili NIJZ, zaradi katerih smo morali za dve tretjini zmanjšati število sedežev. Na osrednjem prizorišču na Glavnem trgu v Ljutomeru so bili sedeži pred platnom postavljeni na predpisanem razmaku, vse okoli prizorišča v gostinskih lokalih pa je bila totalna gneča in teh omejitev ni nihče upošteval,« je enega od absurdnih zapletov z omejitvami opisal Grossmannov

programski direktor Tomaž Horvat. Letos načrtujejo festival v živo, vnovič s programom kratkih filmov na spletu, a so zaradi novih, julijskih datumov canskega filmskega festivala prisiljeni v enotedenski zamik.

V Slovenj Gradcu jih je rešila pozitivna, »tudi nekoliko naivna naravnost«, da bosta festivala potekala v živo, zato o spletni različici sploh niso razmišljali, je pojasnil direktor Shotsov in Zebre Tomo Novosel. »Korono smo izkoristili za spremembo osrednjega prizorišča na dvorišču dvorca Rotenturn, da smo lahko ohranili 500 sedežev. Hitro smo dobili dovoljenje od NIJZ, razmere za izvedbo pa so bile na srečo zelo dobre. Presenečeni smo bili, da smo festival Shots vse tri dni napolnili in morali ljudi na vhodu celo zavračati. Do avgusta se je v Slovenj Gradcu zgodila le ena javna prireditev, zato so ljudje očitno prav čakali na dogajanje. Presenetilo me je, da so bili zelo točni: takoj ko smo odprli prizorišče, so že čakali, da bi dobili svoj stol. So pa tokrat takoj po projekciji zapuščali prizorišče; ponavadi so se zadrževali dlje. Držali so se predpisov glede razkuževanja rok, skoraj nihče pa ni upošteval sedežnega reda – s tem smo se največ ubadali. Sicer pa so vsi presenečeni, da Slovenj Gradec od otrok do najstarejših tako diha z našima festivaloma.« K temu veliko pripomore kontinuiteta in tudi glavno koroško mesto se, česar mnogi ne vedo, lahko ponaša z njo: ima namreč 93 let star kino, ki je eden najdlje delujočih v Sloveniji, v šestdesetih pa je mesto sredi novembra gostilo zunanje projekcije. »Očitno je film zapisan v naši DNK.«

V povezovanju je moč

Novosel je izrazil pohvalo kolegicam in kolegom ter navdušenje nad njihovim delom v tako zahtevnih razmerah in ob tako nizkem financiranju. »Vsa čast! Vedno znova se čudim, koliko nas je – kljub pogojem, v katerih delamo. Mislim, da smo svetla točka v teh čudnih časih za kulturo in da je naša moč v povezovanju.« Pogovor je navezal na vprašanje vedno večje festivalske ponudbe tako pri nas kot v regiji, ki se lahko izraža v zaostrovanju konkurence ali v širšem povezovanju in sodelovanju.

»Slovenija je na področju filmskih festivalov v tem trenutku zelo raznolika, tako žanrsko kot estetsko, scena pa je tudi zelo zdrava. Včasih mi očitajo, da z Liffom vampiriziram ponudbo, kar se mogoče kdaj celo zgodi, saj se postavim za kakšen film, ki si ga blazno želim. Mislim, da sva imela s Tomažem enkrat dvoboj za **Teater ubijanja** (The Act of Killing, 2011),« je komentiral Simon Popek. »Ja, točno, ta je bil. Ampak nisi potem povabil avtorja Joshue



Tomaž Horvat na Festivalu Grossmann.



Festival Stop Trik v Mariboru.

Oppenheimerja,« je smeje še potrdil Horvat. »Skušamo povabiti vse, ampak je realnost takšna, da se vedno ne odzovejo,« je odvrnil Popek. In nadaljeval: »Po drugi strani pa na Liffu zavrtimo tudi manj profilirane filme, ki jih je kdo drug že prej uvrstil v program. Lani je bilo tako s filmom s Kino Otoka, tudi skupaj s Kurjo Poltjo smo novembra želeli zavrteti film, ki pa potem ni dobil dovoljenja za spletno predvajanje. Mislim, da slovenski festivali sodelujemo v prijateljskih odnosih. Zelo pomembno je, da se ne onemogočamo. Občinstvu to, da je bil nek film nekje že predvajan, konec koncev nič ne pomeni. Že nekajkrat sem film, ki je bil že nekaj mesecev na voljo na spletu, vseeno uvrstil v program: makedonski film **Zdravilec** (Isčelitel, 2017, Gjorce Stavreski) je na primer kljub temu postal orjaški hit festivala pred dvema letoma.« Popek ocenjuje, da smo po pestrosti festivalske scene blizu Hrvatom izpred petih let, ko je vsaka vas imela svoj festival, podobno pa je bilo tudi z Italijani v devetdesetih. »Močno jih je oklestila finančna kriza iz leta 2008, ki je tudi pokazala, da izključna odvisnost od javnih sredstev ni najboljša rešitev: ko ta usahnejo, so festivali lahko čez noč ukinjeni,« je sklenil.

»V Sloveniji lahko govorimo o neki konkurenčnosti med nami, pri čemer moramo paziti in se dogovarjati, da se ne pokrivamo in s tem ne preobremenjujemo gledalk in gledalcev. Ne konkuriramo pa tujim festivalom, ker so filmski festivali večinoma narejeni za domača občinstva,« je umeščenost v mednarodni festivalski prostor pojasnila Maša Peče. A za nekatere se je tudi to lani spremenilo, na primer za StopTrik, ki je zaradi prestavitve več tujih animiranih festivalov v njihov termin težje izbral tekmovalni program in privabil tuje strokovnjake. »Z enim smo že bili dogovorjeni, pa ga potem direktor ni spustil na StopTrik, ker je bil ob istem času drug, zanje pomembnejši festival. Mednarodne solidarnosti je veliko manj kot solidarnosti med slovenskimi festivali,« je povedala Urška Breznik. Podobno izkušnjo z mednarodnim prostorom so lani imeli tudi pri Kino Otoku. »Več avtorskih, neodvisnih filmov, ki smo jih želeli prikazati, je čakalo na premiero na bolj uveljavljenih festivalih, zato jih nismo dobili. Predstavljam si, da bo v prihodnje tega še več. Veliko neodvisnih produkcij se je moralo zaradi epidemije tudi ustaviti. Letos smo še lahko sestavili program, vprašanje pa je, kako bo prihodnje leto,« je zaskrbljena Tanja Hladnik.

Breznik je pri tem poudarila pomembnost delovanja iniciative slovenskih filmskih festivalov, še posebej v tako negotovih časih. »Zaenkrat komuniciramo predvsem o javnem financiranju, bi pa bilo letos in v prihodnje koristno, če bi

se lahko dogovorili tudi za možnost gostovanja neizvedenih programov na festivalih, ki jim bo izvedba v živo uspela.« Kurja Polt je lani šla ravno v to obliko in filme razporedila po različnih festivalih čez vse leto. »Super je, da se daš gostiti, ni pa lahko. Predvsem za tistega, ki mora odstopiti termin, in to v času, ko je dve tretjini manj sedežev. Zato sem bila zelo vesela, ko nas je kdo sprejel,« je izkušnjo strnila Peče. Ob tem je naletela tudi na problem zasičenosti prestolnice s filmskim programom, saj je proste termine v kinodvoranah že brez epidemije težko dobiti, ob omejitvah pa se je to še zaostriilo.

Festival LGBT filma zaradi specifičnosti vsebin znotraj Slovenije nima konkurence, je z debato nadaljevala Suzana Tratnik. »Zgodijo se tudi podvajanja, a to nas ne moti; ko gre za dober film, smo tega v bistvu veseli.« Največje težave zaradi množice ljubljanskih festivalov so imeli v zadnjih letih pri iskanju primerne termina, ki se je s konca novembra zamaknil že krepko v december. »Kar lani ni bilo niti tako slabo, saj se na filmskem področju takrat skoraj nič več ne dogaja.« Sicer je njihova mreža sodelovanj po Sloveniji vse širša, saj gostujejo že v Trstu, Mariboru, Bistrici ob Sotli, Kopru, Slovenj Gradcu, Idriji in na Ptuj. »Sodelovanja so 'fajn', niso pa vedno enostavna. Z Gimnazijo Ptuj kot izbirni program za dijake sodelujemo že vrsto let, a se mora vodstvo šole neprestano upirati konservativnim napadom, češ da med mladino širijo 'pokvarjene' vsebine.« Da so eden najstarejših filmskih festivalov v Evropi in najstarejši s tovrstno vsebino, jim ne doma in ne v tujini ne pomaga veliko. »Takšni festivali, sploh v ZDA, so postali zelo zvezdniški. Včasih se nam zgodi, da povabljeni režiserke ali režiserji zato ne kažejo večjega zanimanja za prihod v Ljubljano. Če ne poznajo specifične LGBT gibanja, ki je tukaj zelo močno, se jim zdi enostavno premajhna. Vsi bi seveda raje šli v Berlin ali čez lužo.«

Mednarodno je nekoliko drugače od ostalih pozicioniran Grossmannov festival, ki je član mreže festivalov fantastičnega filma Méliès International Festivals Federation, s katero si izmenjuje filme, nagrade, goste in medsebojno promocijo. Znan je po tem, da vsako leto v Ljutomer s častno nagrado zvabi kakšnega zvezdnika – vsaj do lani, ko jim je Garry Sherman zaradi koronakrize moral prihod odpovedati. »Mednarodno smo se pozicionirali na bolj gverilske načine,« je začel Horvat z nasmeškom. »Od tod izhaja tudi vino v našem imenu, s pomočjo katerega smo izstopili iz poplave festivalov, saj vsem najprej pade v oči. Ker so filmarji boemi, jih to pritegne. A zadnje čase nam je to začelo tudi škoditi, saj izpademo manj resni. Zato razmišljamo, da bi se tega

sčasoma znebili.« Za letos se dogovarjajo za gostovanje z ameriškim režiserjem Jackom Sholderjem, »ki se je že pohvalil, da se je cepil in da pride. Prepričan sem, da se bodo po odpravi omejitev ljudje vrnili, saj si želijo potovanja in stikov s svojimi gledalci ter gledalkami.«

Programiranje glede na družbo in okolje

Organizatorje in organizatorice smo povprašali tudi, koliko pri ustvarjanju festivalov upoštevajo varovanje okolja in vključevanje družbeno pomembnih tem ter zapostavljenih, marginalnih skupin ustvarjalcev. »Ko delam selekcijo programa, opažam določene trende. Pred šestimi leti, ko smo začeli s festivalom Shots, je bila vroča tema na primer migrantska kriza. Hitro se opazi, da marsikdo tako tematiko vrže v film na silo, kar je velikokrat povezano tudi z razpisi. Po filmih o beguncih so sledile LGBTQ+ zgodbe, zdaj pa se enako dogaja s filmi, povezanimi s korono. Sicer imam vedno, ko zavrnem tak film, ker ni dovolj dober, slab občutek, a zelo pomembno se mi zdi, da ne vzamemo filma samo zaradi tega, ker bi želeli izpasti politično korektni,« je svojo izkušnjo predstavil Tomo Novosel.

StopTrik se odpiranja družbenih tem loteva z vsakoletno rdečo nitjo festivala (na primer: feminizem, represija, propaganda ipd.), v okviru katere pripravi retrospektiven program in spremljevalne dogodke, kot so razstave, diskusije in pogovori z avtorji. »To delamo zato, ker je v širši javnosti premalo diskusije o neki temi in ker želimo animatorje ter animatorke spodbuditi k bolj politično ozaveščenemu ustvarjanju. V svetu se dogajajo grozljive stvari in pomembno se nam zdi, da tudi umetnost to nagovarja,« je koncept festivala predstavila njegova izvršna producentka. Pri sami organizaciji so vedno bolj pozorni tudi na spopadanje s podnebno krizo, in sicer s pripravo skupnega veganskega kosila, zmanjšanjem števila tiskovin, uporabo steklenic namesto plastenk in z omejitvijo letalskih poletov – te festival gostom plača le, če so z drugimi prevoznimi sredstvi od Maribora oddaljeni deset ali več ur. »Podnebna kriza je ključen svetovni problem, ki vpliva na marsikaj, tudi na socialno in politično situacijo, zato se mi zdi, da moramo festivali o tem razmišljati in k razmisleku spodbuditi tudi naše obiskovalce ter obiskovalke.«

Tanja Hladnik je temo ekologije umestila v širši koncept trajnosti: »Pri tem bi izpostavila dva vidika: enega je že omenila Urška in se osredotoča na to, kako zmanjšati ogljični odtis; poleg teh aktivnosti pa morajo biti tudi vsebine trajne. S tem mislim vzpostavljane trajnih odnosov s filmarji in filmarkami, ki se skozi leta razvijajo. Vedno se trudimo

razmišljati o obojem.« Tudi pri izbiri prizorišč in kako se vanje umestijo: Kino Otok namreč poteka na plaži, v parku, na osrednjem izolskem trgu, včasih pa tudi v stavbah, ki so industrijska dediščina. »Pri odnosu do družbe je Kino Otok v zadnjih letih spremenil programsko usmeritev. Prejšnja ekipa je bila zelo pozorno in specifično posvečena filmski umetnosti: jeziku, avtorstvu itn. Trenutna ekipa se bistveno bolj odziva na dogajanje v družbi. En del festivala tako ostaja zelo cinefiliški, drugi pa je neka oblika kulturnega aktivizma. Pri tem poskušamo izhajati iz specifične perspektive v splošno. Teme migracij smo se na primer lotili bolj poetično in filozofsko: kakršnokoli gibanje – fizično, mentalno, duhovno – v nas pušča sledi. In skozi to neuradno temo festivala smo potem nagovarjali specifično problematiko migracij na Balkanu in širše. Ekipa si teme festivala nikoli ne zastavi vnaprej, ampak šele skozi letno bero celovečernih filmov.«

Festival LGBT filma je že sam po sebi namenjen družbeno marginalnim skupinam transspolnih in istospolno usmerjenih oseb. »Zelo pogosto slišimo očitek, zakaj je naš festival sploh potreben. Se pa tudi nekateri režiserji in režiserke izogibajo oznaki, da so ustvarili LGBT ali feministični film. Festival se z leti, družbo in skupnostjo, ki jo nagovarja, tudi spreminja. Prej je bil to gejevski in lezbični festival, zdaj pa vedno bolj vključujemo tudi transspolne in interspolne teme. Bolj kot na spolno usmerjenost smo osredotočeni na vprašanje spola nasploh,« je pojasnila Suzana Tratnik. Tudi filmska ponudba se je v tem pogledu razširila, predvsem z veliko dobrih transspolnih filmov, ki odpirajo še druge zamolčane tematike. Festival se ob tem trudi vključevati filme z vsega sveta; še posebej iz držav, kjer je homoseksualnost tabu. »Tudi za nas pa to ni izključni razlog, da bi film predvajali. Pred leti smo prejeli film iz Ugande, kjer je situacija lezbijk in gejev izjemno težka. Žal je bil tako amaterski, da ga enostavno nismo mogli vključiti v program.« Poleg spola s programom vedno bolj odpirajo tudi migrantske, razredne, socialne in politične teme. »Zaradi tega tudi znotraj skupnosti prihaja do napetosti. Nekateri si želijo bolj 'polikanih', ameriških filmov, v katerih lepi, srečni gejevski in lezbični pari živijo v meščanskem kalupu. Drugi, h katerim se nagibam tudi sama, pa so mnjenja, da je treba prikazovati tudi filme, ki govorijo o subkulturi in odpirajo bolj radikalne queerovske ter politične prakse.«

Brez odgovorov in strategije filmskega centra

Najbolj perečo temo, financiranje festivalov, smo – da ne bi, kot se rado zgodi, prevzela vse debate – pustili za konec.

Festival Shots v Slovenj Gradcu.



Kino koncert Klavna De La Cruz – Kurja polt 2019, foto: Domen Pal



Podobno kot za film v celoti, ki mu je vlada vse lansko leto blokirala sredstva, je tudi za festivali v tem pogledu zelo negotovo leto čakanja na javna sredstva in odgovore financerjev. Podobna težava se že nakazuje letos, saj festivalska iniciativa do zaključka naše redakcije ni dobila informacije od Slovenskega filmskega centra (SFC) tem, kdaj bo odprt razpis za filmske festivale in kakšni bodo pogoji za kandidiranje za sredstva. Po drugi strani se je na tako majhnem trgu, kot je Slovenija, že nekaj časa težko potegovati za prilive iz zasebnih virov, kar je koronakriza še dodatno zaostila.

Kurja Polt se večinoma financira iz enoletnega projektnega razpisa za filmske festivale, ki ga izvaja SFC. »Brez tega ni festivala. Smo majhen, žanrsko specifičen in manj prestižen festival, zato je težko nagovarjati podjetja za sponzorstva ali donacije. Na žalost vsi gledajo samo na številke: koliko ljudi festival obišče, koliko filmov se pokaže itd. Ker občinstva za organizacijo velikih festivalov pri nas ni dovolj, je javno financiranje za obstoj filmskih festivalov obvezno. Dejstvo pa je, da je tovrstno financiranje drastično podhranjeno,« je pojasnila Maša Peče. Festivalska iniciativa,² katere del je tudi Kurja Polt, že pet let neuspešno prepričuje SFC, da poenostavi postopke in poviša sredstva. »Znesek 200.000 evrov za vse filmske festivale v državi je bistveno premajhen. Obtožujejo nas, da jamramo, ampak treba se je zavedati, o kako absurdnih številkah govorimo. Za primerjavo: Kurja Polt dela s petnajstino proračuna festivala žanrskega filma Slash na Dunaju. Kljub nizkim sredstvom smo ujeti pod goro birokracije, naša komunikacija s financerjem pa je ves čas otežena.« Vse od marca je neuspešno spraševala, kaj morajo narediti, da bodo za že plačan,

a zaradi epidemije odpovedan festival lahko dobili sredstva. Šele septembra so dobili odločbo. Festivalska iniciativa tudi letos ne dobiva potrebnih odgovorov, da bi organizatorji lahko začeli brez strahu pripravljati festivale: še vedno ne vedo, kdaj bo sploh objavljen letošnji razpis in kakšni bodo pogoji za prijavo.

Podobne izkušnje je imel tudi StopTrik, ki ni dobil jasnih odgovorov, kaj bi za financiranje pomenila spletna izvedba festivala. Urška Breznik ob tem opozarja, da zadnjo tranšo sredstev organizatorji včasih dobijo konec leta, včasih pa celo aprila naslednje leto, čeprav so v skladu z roki in pravili pravočasno oddali poročilo. Strinja se s Popkom, da je zelo nevarno, da so manjši festivali tako odvisni od javnih sredstev. »Sploh v tem času. A hkrati ne vidim razloga, zakaj nam javna sredstva ne bi pripadala, saj delamo v javno dobro in neprofitno. Gospodarski subjekti, ki naj bi delovali na trgu, prejemajo več milijonov javnih sredstev, nam, ki delamo v kulturi, pa očitajo mnogo manjše zneske,« je opozorila na dvoličnost kritikov. Za pridobivanje sredstev iz zasebnih virov so v tako majhni državi, kot je Slovenija, zelo omejene možnosti, saj nišni festivali ne morejo pritegniti toliko občinstva, da bi lahko živeli od vstopnic ali nagovorili večje donatorje in sponzorje. »To lahko v Sloveniji uspe le Liffu, ki se odvija v Cankarjevem domu in pretežno nagovarja višji in srednji sloj občinstva.«

Tanja Hladnik se ob ustanovitvi festivalske iniciative leta 2016 spominja srečanja z vodstvom SFC. »Dogovorili smo se, da potrebujemo večletno strategijo razvoja področja, štiri leta kasneje pa smo še vedno brez nje, kljub temu da smo pripravili veliko materialov, ki bi jim lahko pri tem pomagali.« Neverjetno se ji zdi tudi, da zgolj na filmskem področju ni enoletnih in dvoletnih projektnih razpisov ter štiriletnih programskih, kar je prek ministrstva za kulturo omogočeno vsem ostalim umetniškim področjem. »To SFC redno in vestno sporočamo že štiri leta, zgodilo pa se ni nič.« Tudi evropsko financiranje, za katerega se je Kino Otok trikrat že uspešno prijavil, dvakrat pa neuspešno, je zgolj enoletno. »Prijava je iz vse Evrope ponavadi med 120 in 130, sprejmejo pa jih največ 40. Razpis poteka po zelo tržni logiki, kjer štejejo izključno številke obiskovalcev in filmov. V tej konkurenci smo tako majhna riba, da sem vsakič, ko dobimo sredstva, presenečena.« Lokalno sofinanciranje je prav tako nestabilno, kar je Otok občutil leta 2016, ko jim je izolska občina brez vnaprejšnjega opozorila občinski delež znižala kar za polovico, na 30 tisoč evrov. »Dodatno zmanjševanje javnih sredstev bi bistveno razredčilo pokrajino filmskih festivalov,« je prepričana.

2 Iniciativo filmskih festivalov nevladnih organizacij so konec leta 2016 oblikovali predstavniki in predstavnice naslednjih festivalov: Enimation – Mednarodni festival otroškega in mladinskega filma, FEKK – Festival kratkega filma Ljubljana, Festival LGBT filma, Festival migrantskega filma, Filmski festival Poklon viziji, Grossmanov festival fantastičnega filma in vina, Kurja polt – Festival žanrskega filma, Mednarodni festival animiranega filma Animateka, Mednarodni festival dokumentarnega filma DOKUDOC, Mednarodni filmski festival Kino Otok – Isola Cinema in StopTrik – Mednarodni filmski festival. »Potrebo po neformalnem združenju z namenom zastopanja naših interesov ter kolektivnega povezovanja smo zaznali ob združitvi programskega in letnega razpisa za sofinanciranje filmskih festivalov v Sloveniji pod streho Slovenskega filmskega centra. Namen Initiative je strokovno povezovanje aktivnih organizatorjev iz cele Slovenije, analiza aktualnega stanja na področju filmskih festivalov v Sloveniji, prepoznavanje problematik delovanja, dialog z odločevalci in prizadevanje za izboljšanje pogojev za ustvarjanje in organizacijo filmskih festivalov ter oblikovanje skupne vizije za prihodnost področja,« pojasnjujejo ustanoviteljice in ustanovitelji initiative.

Tudi Festival LGBT filma je odvisen predvsem od javnih virov financiranja države in SFC. »Kljub temu da obstajajo govorice o nekem gejevskem lobiju, se nam to nič ne pozna,« se je nasmehnila Suzana Tratnik in nadaljevala: »Pridobivanje lokalnih sponzorjev in donatorjev je še naprej velik problem. Tudi če smo kakšna sredstva kdaj dobili, pa donatorji niso želeli biti omenjeni zaradi stigme, češ da podjetje podpira 'pedre' pa 'lezbijke'.« Dodatno podporo včasih dobijo od tujih veleposlaništev v Sloveniji in njihovih kulturnih centrov, »a tudi slednji počasi izginevajo«. Na evropska sredstva so se doslej neuspešno prijavljali, ker razpisi ne podpirajo specializiranih festivalov. Veliko dela je zato podobno kot pri večini ostalih slovenskih filmskih festivalov opravljenega brezplačno in prostovoljno: »Vsi ob tem za preživetje počnemo še druge stvari, od festivala si lahko kvečjemu obetamo kakšno mesečno plačo na leto.«

Zunaj prestolnice manj sredstev, medijskih objav in infrastrukture

Sponzorska sredstva od leta 2008 konstantno padajo tudi Grossmannovemu festivalu in danes predstavljajo med 5 in 10 odstotkov festivalskega proračuna. »Odmevni gostje so nam bolj kot pri sponzorjih pomagali pri tem, da nas je sprejelo lokalno okolje in da smo tudi od ljutomerske občine sčasoma začeli dobivati nekaj sredstev, ki pa so neperimerljiva s številko Kino Otoka v Izoli,« je pojasnil Tomaž Horvat. Državnih sredstev prek SFC je tudi po njegovem mnenju premalo, opozoril pa je še, da so preveč centralizirana v Ljubljani. »Ljutomer je res lepo prizorišče, a zavedati se je treba, da tukaj ni nobene infrastrukture. Vsako leto moramo najeti vso tehniko in opremiti vsa prizorišča, za kar porabimo tretjino vseh sredstev, ki jih prejmemo od SFC. Ne pravim, da bi se morala sredstva komurkoli zmanjševati, bi pa bilo treba o tem razmisliti.« Maša Peče je ob tem opozorila, da so na razpisu za leto 2019 zastopane vse regije in da je zaradi velikosti Ljubljane razumljivo, da v prestolnici poteka tudi več filmskih festivalov. Horvat pa je dodal, da sta od petih festivalov na triletnem programskem financiranju, ki je tudi do petkrat višje od enoletnega projektnega, zgolj Grossmann in Kino Otok, ki potekata zunaj

Ljubljane. »Če bi nas vrgli na enoletno financiranje, kar se nam je skoraj zgodilo, bi lahko zaključili s festivalom,« je sklenil.

Tanja Hladnik je povedala, da sicer nima občutka centralizacije, a da tudi Kino Otok delno poteka in ima domicil v Ljubljani, zato je za mnenje zaprosila še Urško Breznik. »Centralizacija na področju financiranja kulture gotovo obstaja, a se mi zdi, da je to bolj razvidno pri razpisih Ministrstva za kulturo. Pri enoletnem razpisu SFC je res manj centralizacije, jo pa zaznavam pri zastarelem razpisnem merilu, pri katerem moramo poročati o pojavnosti v medijih, ki so rangirani po pomembnosti. Kulturno področje se v medijih na splošno vedno manj pokriva, zunaj Ljubljane pa novinarjev, ki bi o tem pisali, skorajda ni več. Večer še kaj objavi, v Delo sploh ne pridemo, za Mladino pa se moramo izredno potruditi. Problem je tudi z infrastrukturo, kar je izpostavil Tomaž. V Mariboru nimamo niti kina, zato tudi mi porabimo ogromno sredstev za opremo. Tukaj pogrešam večjo zagovorniško vlogo SFC v odnosu do občin. Nekatera mesta nimajo niti razpisanih sredstev za avdiovizualne vsebine, v Mariboru pa lahko zaprosimo za največ 10 tisoč evrov. Tudi tako izgubljam državna sredstva, saj je finančna konstrukcija lahko manj uravnotežena z drugimi viri.«

Slovenjegraški festival Shots je odvisen predvsem od občinskih sredstev; prejema okrog 15 tisoč evrov, lani pa so bili prvič sprejeti v sofinanciranje pri SFC v višini 5500 evrov. »Nekaj tega denarja še čakamo. Očitno se ne mudi,« je sarkastično pripomnil Novosel. Tudi na Koroškem se na izdatnejša sponzorska sredstva ne morejo opreti. »Marsikdo nam je že rekel, da smo blizu Avstrije in da tako ali tako črpamo ogromne vsote od tam; slišal sem celo, da 70 tisoč evrov. To so take popularne zgodbe, dejstvo pa je, da sponzorskih sredstev že od začetka festivala praktično nimamo.« Pred dvema letoma se je podal tudi v Ljubljano na sestanek z velikim slovenskim podjetjem. »S producentko sva jim eno uro razlagala, da nujno potrebujemo sponzorska sredstva za pripravo slovenskih podnapisov za tuje filme. Gospodična, ki je vodila službo za stike z javnostjo, pa nama je samo odgovorila, da bi bilo res dobro, če bi dobili ta sredstva in bi tudi v Slovenj Gradcu ljudje začeli govoriti slovensko.«■